

Žmogus ir kultūra viduramžiais ir naujaisiais laikais (35 val.)

I. Bendrosios nuostatos

1. Įvadas

Istorijos modulio programa (toliau – Programa) skiriama mokiniams, kurie mokosi istorijos pagal vidurinio ugdymo istorijos bendrojo kurso programą. Ši programa sudaryta modulio principu. Modulinis mokymas – mokymo procesas, kurio turinys susideda iš savarankiškų vienas su kitu derančių modulių. Mokymas moduliais teikia daugiau galimybių diferencijuoti ir individualizuoti mokymą atsižvelgiant į mokinių pasirengimą, poreikius, gebėjimus, polinkius.

Šio A kurso modulio programa apima laikotarpį nuo viduramžių pradžios iki XIX a. pradžios.

II. Tikslas, uždaviniai, struktūra

2. Tikslas

Istorijos viduriniojo ugdymo programoje apibrėžiama, kad „istorijos ugdymu visoje vidurinio bendrojo lavinimo sistemoje siekiama, jog mokiniai įgytų gebėjimų per praeitį aiškintis dabartį, suvoktų savąją tapatybę ir kompetentingai naudotųsi įvairiapuse istorine informacija“. Istorijos mokymo tikslas formuluojamas „ugdytis istorijos dalykinę kompetenciją ir ja naudotis suprantant Lietuvos visuomenės raidos Europos kontekste tendencijas ir savo kaip Lietuvos piliečio, europiečio tapatybę.“ Programos tikslas – ugdytis istorinio mąstymo kompetenciją ir ja naudotis suvokiant reiškinius bei procesus, kurie lėmė Lietuvos visuomenės kaitos Europos kontekste tendencijas, ir savo kaip Lietuvos piliečio tapatybę.

3. Uždaviniai

Istorijos dalykinės kompetencijos (istorinio mąstymo) ugdymas susijęs gebėjimų grupėmis keturiose ugdomosiose veiklos srityse.

- istorinės raidos supratimas;
- orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje;
- istorijos tyrimas ir interpretavimas;
- istorijos supratimo raiška.

Baigdamas viduriniojo ugdymo pakopą mokinys privalo:

- paaiškinti svarbiausius istorinius įvykius, reiškinius, procesus, kurie lėmė dabartinės visuomenės kūrimąsi; vertinti istorinių asmenybių poveikį visuomenės istorinei kaitai ir jų veiklos priklausomybę nuo epochos;
- analizuoti įvairių epochų istorinius įvykius, reiškinius ir procesus bei paaiškinti ryšius tarp pokyčių skirtingose visuomenės gyvenimo srityse;
- nagrinėti įvairiuose istoriniuose šaltiniuose esančią informaciją, vertinti jų tinkamumą nagrinėjant pasirinktą istorinę problemą; iš įvairių perspektyvų tyrinėti ir interpretuoti istorines visuomenės kaitos priežastis;
- žodžiu, raštu, naudojantis IT diskutuoti istorinėmis temomis tinkamai vartojant sąvokas, argumentuojant savo teiginius, formuluojant ir pagrindžiant išvadas;
- suvokti dabartinės visuomenės gyvenime svarbių pilietinių ir tautinių vertybių ištakas ir jų reikšmę;
- jausti pagarbą kitoms tautoms, kultūroms ir jų tradicijoms.

4. Ugdymo gairės

XI–XII klasėse istorijos mokymas pirmiausia turėtų įtvirtinti ir restruktūrizuoti žinias, plėtoti aukštesnius gebėjimus bei pateikti mokslinius praeities pažinimo metodologijos pagrindus. Siekiama padėti mokiniams pasiekti brandos ir savarankiškumo, kurie padėtų pasirinkti tolesnio mokymosi kryptį, taip pat veiksmingai naudoti įgytas žinias ir gebėjimus kitose mokymo pakopose. Istorijos mokymas turėtų padėti ugdyti istorinį mąstymą, kuris istorijos

didaktikos specialistų įvardijamas kaip kritiškas faktų, nuomonių ir pateiktų įvykių, reiškinių bei procesų vertinimas atsižvelgiant į laiko, erdvės, informacijos šaltinio ypatybes, skiriant faktus, požiūrius, nuomones bei jų argumentus.

Mokiniai turėtų savarankiškai aiškintis istorinius įvykius, reiškinius ir procesus, kelti ir tirti istorines problemas, plėtoti gebėjimus formuluoti argumentus, įrodymus, išvadas bei kurti struktūrizuotą istorinį pasakojimą. Taip pat rinkti informaciją iš įvairių istorijos šaltinių bei juos vertinti autentiškumo ir tikroviškumo požiūriu. Istorijos pamokose reikėtų skirti nemažai dėmesio savarankiškam mokinių darbui su įvairių rūšių istoriniais šaltiniais, jų analizei bei interpretavimui, darbui su įvairiais žemėlapiais.

Svarbu nepamiršti, kad „mokymąsi kuria tai, ką daro mokinys, o ne mokytojas“ (Geoff Petty). Todėl reikia taikyti kuo įvairesnius mokymosi metodus, kurie sudarytų sąlygas diferenciacijai:

- šaltiniais paremtą mokymąsi;
- informacines ir mokymosi technologijas;
- mokymąsi, kuriam vadovauja pats mokinys.

Privalu leisti mokiniams atliktą darbą duota tema leisti pristatyti skirtingais būdais (kaip rašto darbą, „minčių žemėlapi“, pranešimą, PPT pristatymą, tinklalapį ir pan.). Svarbu pasitelkti darbą grupėje ir teikti tokias užduotis, kad mokiniai galėtų padėti vienas kitam, vertinti vienas kitą.

Įvairių dalykų integracija, rėmimasis įvairių dalykų žiniomis reikalinga pirmiausia todėl, kad pats gyvenimas neskirstomas į atskirus dalykus ir suprantamas kaip vienovė. Integracija reikalinga ir tam, kad neliktų nė vieno mokinio, kuriam nepavyko nė viena veikla. Jei mokiniui nepavyks gerai atlikti istorijos užduočių, visada liks alternatyva kitokiai veiklai, savęs realizavimui. Praktinėmis užduotimis susidomėję mokiniai gali ieškoti panašių veiklų tolesniame savo gyvenime.

Atliekant aprašomuosius darbus, analizuojant, lyginant, pristatant veiklos rezultatus atsirastų sąsajų su kitais dalykais: lietuvių kalba (aprašymai, pristatymai), IT (darbus mokiniai pristato, apibendrina naudodamiesi IT), dailė (darbų pristatymų apipavidalinimas), geografija (bandant lokalizuoti aprašomus įvykius) ir t.t.

III. Istorija: mokinių pasiekimai, turinio apimtis, vertinimas

5. Mokinių pasiekimai

Ši modulio programa konstruojama remiantis istorijos viduriniojo ugdymo programos išplėstinio istorijos kurso turiniu. Programa apima žinių, mokėjimų, įgūdžių ir praktinių gebėjimų visumą, atspindinčią kiek platesnę praktinę istorijos mokymosi patirtį. Moduliai sudaro sąlygas gerinti savarankiško mokymosi gebėjimus, plėtoti kritinį mąstymą, svarstyti ir spręsti aktualias šiuolaikinės visuomenės gyvenimo problemas. Remdamasis lentelėje pateiktais aprašais mokytojas planuoja ugdomąją veiklą.

1. Istorinės raidos supratimas		
<p>Nuostatos:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vertinti istorijos pažinimo procesą kaip savęs, tautos ir pasaulio pažinimo būdą, teikiantį galimybių plėsti akiratį, formuotis pasaulėžiūrą ir pasaulėjautą. • Siekti saugoti ir puoselėti savo tautos, valstybės ir bendražmogiškąsias tradicijas ir kultūros paveldą. <p>Esminiai gebėjimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Susidaryti Lietuvos visuomenės ir kultūros raidos visumos vaizdą. • Suvokti Europos ir Lietuvos visuomenės ir kultūros kaitai įtaką dariusius praeities reiškinius ir procesus. 		
Sritis/tematika	Gebėjimai	Žinios ir supratimas
1. Žmogus ir kultūra viduramžiais (iki XV a. pab.)	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti antikos kultūros reiškinių įtaką viduramžių kultūros reiškiniams ir procesams. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nurodyti pagrindinius antikos kultūros (literatūra, menas, filosofija, teatras) pasiekimus, kurie buvo svarbūs ir vėlesniais laikais. • Atpažinti antikos kultūros idėjų įnašą į Europos kultūrą.
	<ul style="list-style-type: none"> • Įvertinti Bizantijos ir islamo civilizacijų įnašą į Europos kultūrą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažinti Bizantijos ir islamo civilizacijos pasiekimus architektūroje, mene ir moksle.
	<ul style="list-style-type: none"> • Palyginti pagrindinius riteriškos ir miestietiškos kultūros elementus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nusakyti riterių ir miestiečių kultūrų ir komunikavimo pagrindinius elementus viduramžiais.
	<ul style="list-style-type: none"> • Įvertinti Katalikų bažnyčios vaidmenį moksle, architektūroje, mene. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pavyzdžiais iliustruoti Katalikų bažnyčios įtaką viduramžių kultūrai. • Atpažinti viduramžių kultūros paminklus ir nurodyti skirtumus tarp romaninio ir gotikinio stiliaus.
2. Žmogus ir kultūra viduramžiais (iki XIX a.)	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti humanizmo ir renesanso sukeltus pokyčius žmogaus pasaulėžiūroje ir gyvenimoje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažinti humanizmo propaguojamas individualizmo, kriticizmo idėjas to meto kultūroje. • Konkrečiais pavyzdžiais iliustruoti humanizmo idėjų poveikį to meto visuomenei.

<ul style="list-style-type: none"> • Įvertinti renesanso ir baroko idėjų įnašą į Europos kultūrą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažinti renesanso kultūros įkvėpimo šaltinius ir apibūdinti charakteringus požymius. • Aprašyti baroko kultūros charakteringus požymius, pateikiant architektūros ir meno pavyzdžių iš Europos ir Lietuvos.
<ul style="list-style-type: none"> • Įvertinti mokslo pažangos idėjų įtaką visuomenės ir kultūros pokyčiams. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aptarti naujus reiškinius, susijusius su šiuolaikinio mokslo pradžia.
<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti LDK visuomenės etninės ir religinės sudėties pokyčius XIII–XV a. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nusakyti LDK etninę ir religinę visuomenės sudėtį XIII – XV a. • Paaiškinti LDK etninės ir religinės visuomenės sudėties ypatybes.
<ul style="list-style-type: none"> • Vertinti LDK visuomenės edukacijos galimybes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nurodyti svarbiausius būdus, kuriais jaunimas įgydavo išsilavinimą iki Vilniaus universiteto įkūrimo. • Nustatyti Vilniaus universiteto vaidmenį keliant visuomenės išsilavinimo lygį.
<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti Europos kultūros pokyčius ir sieti su svarbiausiais reiškiniais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti reiškinius, kurie darė įtaką Europos kultūrų demokratizacijai ir unifikacijai.

II. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje

Mokinių pasiekimai

Nuostata:

Vertinti orientavimosi istoriniame laike ir istorinėje erdvėje naudą aiškinantis praeities įvykius, reiškinius ir procesus.

Esminis gebėjimas:

Orientuotis istoriniame laike ir erdvėje.

Gebėjimai	Žinios ir supratimas
Atskirti svarbiausius Europos (pasaulio) ir Lietuvos istorijos laikotarpius ir pagrįsti jų ribas.	Nurodyti pagrindinius nagrinėtus Europos (pasaulio) ir Lietuvos istorijos laikotarpius. Paaiškinti, kodėl vienas ar kitas istorijos įvykis, reiškinys yra laikomas istorijos laikotarpio skiriamąja riba. Atpažinti ir aprašyti vienus ar kitus svarbius praeities įvykius ar reiškinius kaip konkrečios epochos atspindžius.
Susieti svarbiausius įvykius, reiškinius ir procesus Europos (pasaulio) ir Lietuvos istorijoje.	Pavyzdžiais iliustruoti svarbiausius Europos (pasaulio) ir Lietuvos istorinės raidos tarpusavio ryšius. Atpažinti vienalaikius Europos (pasaulio) ir Lietuvos istorinės raidos įvykius, reiškinius.
Nagrinėti ir apibendrinti istorijos žemėlapiu teikiamą informaciją.	Atpažinti nagrinėjamus objektus istorijos žemėlapyje. Skirtinguose istorijos žemėlapuose nustatyti to paties vaizduojamo objekto pokyčius tam tikru laiku. Pagal istorijos žemėlapių paaiškinti įvykių priežastis ir pasekmes, aplinkos sąlygų

	poveikį visuomenės raidai.
Įvertinti istorijos žemėlapi kaip informacijos apie praeitį šaltinį.	Nurodyti, kokios tiesioginės ir netiesioginės informacijos gali teikti istorijos žemėlapis. Apibrėžti visuomenės kaitos pažinimui istorijos žemėlapiu teikiamą naudą.
III. Istorijos tyrimas ir interpretavimas	
Mokinių pasiekimai	
Nuostata: Vertinti istorijos šaltinių teikiamą naudą istorijos pažinimui. Esminis gebėjimas: Argumentuoti ir kritiškai vertinti istorijos šaltiniuose pateikiamą informaciją.	
Gebėjimai	Žinios ir supratimas
Įvertinti istorinio šaltinio tinkamumą tyrinėti pasirinktą problemą.	Paaiškinti, kaip reikia pasirinkti istorinius šaltinius, tinkamus tyrinėti pasirinktą problemą. Nurodyti, kokios tiesioginės ir netiesioginės informacijos gali teikti istorijos ar kitas informacijos šaltinis. Apibrėžti visuomenės raidos rekonstrukcijai istorinio šaltinio teikiamą naudą.
Nagrinėti, vertinti ir interpretuoti informaciją, gautą iš istorijos šaltinių.	Paaiškinti, kaip istorijos šaltinio ir teksto teikiama informacija priklauso nuo autoriaus pažiūrų, įsitikinimų. Nurodyti veiksnius, lemiančius skirtingas to paties praeities įvykio, reiškinio ir proceso interpretacijas. Atpažinti skirtingus to paties įvykio, reiškinio ir proceso aprašymus informacijos šaltinyje. Atpažinti šališkumą istorijos šaltiniuose ir tekstuose.
IV. Istorijos supratimo raiška	
Mokinių pasiekimai	
Nuostatos: Siekti įvairiais būdais ir naudojantis įvairiomis priemonėmis perteikti savo supratimą apie praeitį. Esminis gebėjimas: Pateikti savo istorinio mąstymo rezultatus įvairiomis formomis – žodine, rašytine, vaizdine.	
Gebėjimai	Žinios ir supratimas
Įvairiomis formomis – žodine, rašytine, vaizdine – apibendrinti informaciją apie visuomenės kaitą praityje.	Aprašyti svarbiausius nagrinėjamų istorijos laikotarpių įvykius, reiškinius ir procesus. Pavyzdžiais iliustruoti svarbiausius nagrinėjamų istorijos laikotarpių reiškinius ir procesus.

Sukurti korektišką praeities raidos pasakojimą ar kitokios formos pristatymą.

Apibrėžti svarbiausias nagrinėjamų istorijos laikotarpių sąvokas.
Paaiškinti, kaip formuluojami argumentai ir pateikiami vertinimai apie istorinius įvykius, reiškinius ir procesus.

6. Turinio apimtis

1. Žmogus ir kultūra viduramžiais (iki XV a. pab.)

Europos civilizacijos antikinės ištakos: kultūros idėjų reikšmė. Bizantijos ir islamo civilizacijų poveikis lotyniškai kultūrai. Įvairių visuomenės grupių komunikavimo ir kultūros skirtumai.

Katalikų bažnyčia ir viduramžių kultūra (menas, literatūra, švietimas) bruožai. Nauji reiškiniai Lietuvos kultūroje po krikšto įvedimo: raštas, architektūra, valdovo kanceliarija.

2. Žmogus ir kultūra naujaisiais laikais (iki XIX a.)

Humanizmas ir renesansas – iškilios asmenybės kultas, individualizmas ir kriticizmas. Antikos vaizdinių tąsa ir evoliucija renesanse ir baroke: architektūroje ir mene. Renesansas ir barokas LDK žemėse: kūrėjai, mecenatai, pagrindiniai centrai. Šiuolaikinio mokslo pradžia: naujos pasaulio tyrinėjimo priemonės, heliocentrinė teorija, gamtos ir žmogaus tyrimai. LDK visuomenės edukacija. Nacionalinių kultūrų demokratizacija ir unifikacija Prancūzijos revoliucijos ir Napoleono laikais.

7. Modulio programos vertinimas

Čia pateikiami mokinių žinių, supratimo ir gebėjimų lygių požymiai. Jie padeda mokytojui stebėti, apibendrinti, fiksuoti individualius mokinių pasiekimus ir pagal tai – diferencijuoti užduotis. Patenkinamojo, pagrindinio ir aukštesniojo lygių požymiai – ne kiekybiniai, o kokybiniai. Jais siekiama ne tik vertinti mokinių pasiekimus lygiais, vertinti balais, bet ir stengiamasi, kad šie kriterijai padėtų mokytojams įvertinti kiekvieno mokinio gebėjimus ir planuoti, kaip juos ugdyti siekiant geresnių mokymo(-si) rezultatų

Lygiai Pasiekimų sritys	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1. Žinios ir supratimas	Remdamiesi žiniomis apibūdina tik pačius pagrindinius nagrinėtus Lietuvos, Europos ir pasaulio praeities įvykius, reiškinius ir procesus. Apibrėžia ir tinkamai vartoja tik pagrindines nagrinėtas istorijos sąvokas.	Remdamiesi žiniomis apibūdina nagrinėtus Lietuvos ir Europos praeities įvykius, reiškinius ir procesus. Apibrėžia ir tinkamai vartoja daugumą svarbiausių istorijos sąvokų, kurių mokėsi.	Remdamiesi žiniomis tiksliai ir nuosekliai apibūdina nagrinėtus Lietuvos, Europos ir pasaulio praeities įvykius, reiškinius ir procesus. Apibrėžia visas svarbiausias istorijos sąvokas, kurių mokėsi, jas tinkamai vartoja.
2. Problemų sprendimas	Išskiria keletą visuomenės kaitos bruožų ir pateikia jų vertinimus. Paaiškina pačias svarbiausias problemas ir jų sprendimo būdus tam tikrais Lietuvos ir pasaulio istorijos laikotarpiais. Iš dalies nustato įvykių ir reiškinių priežastis ir pasekmes to meto visuomenei.	Pagal pasirinktus kriterijus aiškina istorinės visuomenės kaitos bruožus, jų sąsajas su konkrečiais istorijos laikotarpiais. Paaiškina svarbiausias problemas tam tikrais Lietuvos ir pasaulio istorijos laikotarpiais. Nustato tik pagrindines įvykių ir reiškinių priežastis bei pasekmes to meto visuomenei.	Pagal savo suformuluotus kriterijus išskiria ir vertina istorines visuomenės kaitos priežastis. Pateikia nagrinėjamų istorijos laikotarpių savitumo pavyzdžių. Paaiškina svarbiausias problemas ir jų sprendimo būdus tam tikrais Lietuvos ir pasaulio istorijos laikotarpiais, pagrindžia jų pamokų aktualumą dabarčiai. Nustato įvykių ir reiškinių priežastis, įvertina jų poveikį to meto visuomenei ir tolesnei istorinei kaitai.
3. Praktiniai ir veiklos gebėjimai	Palygina istorijos laikotarpius tik pagal kelis akivaizdžius kriterijus. Žemėlapyje lokalizuoja tik pagrindinius įvykius ir reiškinius, nenuosekliai aiškina jų plėtojamąsi. Nekritiškai vertina istorijos šaltinius ir jų teikiamą informaciją.	Vadovaudamiesi pasirinktais kriterijais lygina svarbiausius istorijos laikotarpius. Žemėlapyje lokalizuoja įvykius, reiškinius, aiškina jų plėtojamąsi. Kritiškai vertina istorijos šaltinius, jų teikiamą informaciją, apibendrina ir daro išvadas.	Vadovaudamiesi pasirinktais kriterijais palygina svarbiausius istorijos laikotarpius. Žemėlapyje lokalizuoja įvykius ir reiškinius, aiškina jų plėtojamąsi, nurodo vienokius ar kitokius rezultatus lėmusius veiksnius. Kritiškai vertina istorijos šaltinius, jų teikiamą informaciją, savarankiškai apibendrina ir daro išvadas.
4. Komunikavimas	Ne visada suprantamai išreiškia savo istorijos supratimą, daro klaidų vartodamas svarbiausias nagrinėtas istorijos sąvokas.	Pakankamai aiškiai išreiškia savo istorijos supratimą, tiksliai vartoja svarbiausias nagrinėtas istorijos sąvokas.	Tiksliai ir aiškiai išreiškia savo istorijos supratimą, tinkamai vartoja visas istorijos sąvokas, kurių mokėsi.
5. Mokėjimas mokytis	Mokytojo padedami kelia mokymosi uždavinius, pasirenka mokymosi būdus atsižvelgdami į mokymosi tikslą, užduoties pobūdį. Vertina savo mokymąsi.	Savarankiškai pasirenka mokymosi būdus atsižvelgdami į mokymosi tikslą, užduoties pobūdį. Planuoja ir vertina savo mokymąsi.	Savarankiškai kelia mokymosi uždavinius, pasirenka mokymosi būdus atsižvelgdami į mokymosi tikslą, užduoties pobūdį. Planuoja ir vertina savo mokymąsi. Nurodytu būdu stebi savo mokymosi eigą.

8. Išsiugdytos nuostatos

Mokiniai supranta, kad istorijos pažinimas yra vertingas kaip savęs, savo tautos ir pasaulio pažinimo būdas, teikiantis galimybių plėsti akiratį, ugdytis pasaulėžiūrą ir pasaulėjautą. Apie praeityje gyvenusių žmonių gyvenimą mokiniai sprendžia ir vertina tik remdamiesi išsamia informacija. Mokiniai stengiasi kritiškai vertinti bet kurių istorinių įvykių ir gyvenimo pokyčių interpretacijas, kurias pateikia istorijos ir kiti informacijos šaltiniai. Stengiasi įvairiais būdais korektiškai nušviesti pasirinktą nagrinėti problemą arba klausimą. Stengdamiesi objektyviai vertinti savo tautos ir visuomenės istoriją, mokiniai į kitas tautas ir jų kultūras irgi žvelgia kaip į saugotiną žmonijos istorinės raidos rezultata.